

KULTÚRÁK METSZÉSPONTJÁBAN A KAUKÁZUS-VIDÉK KONFLIKTUSHÁTTERE

Ha azt halljuk, Kaukázus, két dolog is eszünkbe juthat: egyrészt egy látványos hegyvidék Ázsia peremén, melynek néhol 5000 méternél magasabb vonulatai a Fekete- és Kaszpi-tenger között húzódnak, másrészt pedig egy manapság geopolitikailag egyre inkább felértékelődő régió, amelynek határai nem teljesen egyeznek meg a hegyvidéki határokkal. A történelem során a keresztény és iszlám kultúra pufferzónájaként e térség mindig is nagyhatalmi törekvések keresztútjában állt, a mai érdeklődés fókuszába pedig a Szovjetunió felbomlása miatti hatalmi vákuum kitöltése, az éppen emiatt stratégiai fontosságú szénhidrogén-szállítási útvonalak ellenőrzése, a sajátos kulturális, etnikai törésvonalak, illetve a térségből induló népességkiáramlás okán került

Történelmi előzmények

A terület konfliktusait már a késő antik korban is a nagyhatalmi törekvések határozták meg, amikor a Keletrómai Birodalom végvidékeinek biztosítása miatt Perzsiával szövetségzik a sztjepppei népek betörései ellen. A Keletrómai Birodalom (későbbi nevén Bizánc) és az előretörő arab kalifák vetélkedése következtében került ide az iszlám kultúra, miközben a keresztény világ peremén az ókeresztény egyházak befolyása is mindvégig megmaradt.

Az Oszmán Birodalom hódításai sem kerültek el a vidéket, jóllehet az oszmán adminisztráció még fénykorában sem tud igazán gyökeret verni az egész Kaukázus-vidéken. Annál is inkább nem, mert a 18. század végén megjelenik egy új tényező, a térségben is gyarmatosítani igyekvő Oroszország. Először a perzsákat, majd később az oszmánokat szo-

rítják vissza, többé-kevésbé kialakítva ezzel a mai határvonalakat. A 20. század első felében a világpolitika gyújtópontjai máshol voltak, a hidegháborús időszakban pedig a Szovjetunió katonai súlya, Törökország NATO-tagsága, illetve – főleg az 1979-es iszlám forradalom győzelme után – Irán speciális helyzete következtében létrejött hatalmi egyensúly jellemezte a térség geopolitikai viszonyait.

Konfliktusok

A közigazgatási rendszer sajátosságai

A tágabban értelmezett Kaukázus-vidék – melynek maga a Kaukázus áll a tengelyében – két részre, a Ciszkaukázus (a hegységen „innen”) [észak-kaukázusi] és Transzkaukázus (a hegységen „túli”) [dél-kaukázusi] területeire különül. A politikai tagoltság

TELEPÜLÉSEK	HATÁROK
■ 1 000 000 lakos fölött	— országhatár
■ 500 000–1 000 000	— autonóm köztársaság határa
● 100 000–500 000	— autonóm terület határa

igen erős, mivel a hegység északi előterében jelenleg Oroszország, pontosabban az Orosz Föderáció 7 kisebb autonóm köztársasága (Adigeföld, Karacsáj-és Cserkeszföld, Kabard-Balkárföld, Észak-Oszétia-Alánia, Ingusföld, Csecsenföld, valamint Dagesztán), illetve két ún. határterület (kraj) déli részei (Krasznodar, Sztavropol) található. A nagyjából a vízválasztón futó orosz határtól délre eső területeken Törökország, Irán, valamint – a Szovjetunió megszűnésével önállóvá vált – három ország: Azerbajdzsán, Grúzia és Örményország osztozik.

A konfliktus szempontjából nem mellékes tényező a szovjetidőkből örökölt, igen sajátos, országokon belüli közigazgatási beosztás sem. Az egykori rendszer, melynek csúcán a tagköztársaságok álltak, bennük pedig autonóm körzetek és kevesebb jogkörrel rendelkező autonóm területek működtek, lényegében ma is megfigyelhető. A főként etnikai alapon kialakított területek határai, szintjei azonban az „oszd meg, és uralkodj!” stratégia jegyében születtek.

A rendszer ellentmondásai leginkább az oszterek esetében szembetűnőek: egy részük az Orosz Föde-

KAUKÁZUSI NÉPEK

Déli kaukázusi népek

- grúzok
- abházok

Északnyugati kaukázusi népek

- abaszok
- abházok
- adigek
- cserkeszek
- kabardok

Északkeleti kaukázusi népek

- avarok
- aguliek
- csecsenek
- darginok
- ingusok
- lakok
- lezgek
- rutulok
- tabasszárok
- zahurok

INDOEURÓPAI NÉPEK

Szláv népek

- oroszok
- ukránok

Indoiráni népek

- oszetiek
- tatok
- kurdok
- talisok

Újlatin népek

- moldávok

Örmények

- örmények

Görögök

- görögök

URALI NÉPEK

- Finnugor népek
- észtek

ALTÁJI NÉPEK

Türk népek

- Kipcsak népek
- balkárok
- karacsajok
- kazakok
- kumükök
- nogajok
- tatárok

Oguz népek

- azeriek
- törökök
- türkmenek

Mongol népek

- kalmükök

TELEPÜLÉSEK

- 1 000 000 lakos fölött
- 500 000–1 000 000
- 100 000–500 000

HATÁROK

- országhatár
- autonóm köztársaság határa
- autonóm terület határa

BUDDHISTÁK

- buddhisták

KERESZTÉNY FELEKEZETEK

- ortodoxok
- grúzok
- örmények
- luteránusok

MUSZLIMOK

- síiták
- szunniták

TELEPÜLÉSEK

- 1 000 000 lakos fölött
- 500 000–1 000 000
- 100 000–500 000

HATÁROK

- országhatár
- autonóm köztársaság határa
- autonóm terület határa

ráció egyik elemének tekinthető kis köztársaság (a szovjetidőkben autonóm terület), Észak-Oszétia–Alánia lakója, míg másik csoportjuk államalkotónak számít a de jure Grúziához tartozó régió (korábban autonóm körzet), Dél-Oszétia területén. Érdekes tény az is, hogy a türk nyelvű, muszlim karacsajok és balkárok nem egymással, hanem a kaukázusi nyelvet beszélő, bár ugyancsak muszlim cserkeszekkel, illetve kabardokkal alkotnak köztársaságot.

Nagyhatalmi törekvések

Az évszázadokra visszanyúló, véres, fegyveres konfliktusok legfőbb gyökereit részben a térséget aktuálisan uralma alá hajtani akaró nagyhatalmak agresszív politikájában, részben pedig a helyi kis közösségek ezekre adott szinten agresszív védekező-mechanizmusában kereshetjük. E törésvonalak romlására az 1920-as években kialakuló bolsevik

hatalomnak sem volt érdemi válasza, később pedig, a sztálini terror során zajló, sokszor egész népeket érintő megtorlások, deportálások is továbbéleszték a már meglévő ellentéteket.

A II. világháború, illetve Sztálin halála után a perifériákon, így a Kaukázus-vidéken is a központi szovjethatalom nemzetiségi stratégiája elsősorban arra irányult, hogy lazítsák a helyi lakosság tradicionális etnikai identitását, illetve területi homogenitását és közelítsék kultúráját a politikai hatalmat megtestesítő oroszokéhoz, ezzel párhuzamosan pedig a szocialista szovjet embereszménynek megfelelő, az etnikai különbségeket nem ismerő társadalmat alakítsanak ki. Ennek határozott megnyilvánulásai az orosz etnikum dinamikus bevándorlása, az orosz iskolarendszer kiépítése, valamint ezzel párhuzamosan a kétnyelvűség kialakulása voltak.

E folyamatok természetesen eltérő módon hatottak a Kaukázus-vidék különböző területein. Az oroszok beáramlása az északnyugati részek falusias térségeibe, illetve az 1950-es évek iparosításának következményeként a nagyobb városokba volt a legintenzívebb. Így az orosz népesség száma és aránya az észak-kaukázusi köztársaságokban nyugatról kelet felé csökkent: ezzel együtt – ugyanilyen irányban – az iszlám befolyása és a helyi politikai elit elszakadása törekvései növekedtek. Ez a tény a konfliktusok kiéleződésének valószínűségét is növelte.

A dél-kaukázusi régióban más helyzet állt elő: itt a szovjetidőben leginkább a helyi többségi nemzetek homogenizációja növekedett, és csupán a városokban nőtt az oroszok száma (ez leginkább az akkori tagköztársaságok – korábban multikulturálisnak számító – fővárosaiban szembetűnő). A Szovjetunió felbomlásának időpontjában ezek az országok voltak etnikailag a legegyszerűbbek. Ekkor Örményországban az örmények aránya 93%, Azerbajdzsánban az azeriek 83%, Grúziában pedig a grúzoké 70% (utóbbiak a legkoncentráltabbak az akkori államalakulatban, mivel a grúzok 96%-a volt Grúzia lakója).

Az 1990-es években a helyzet megváltozott: 15 háború, illetve fegyveres konfliktus robbant ki, ez pedig nemcsak az orosz lakosság, hanem a többi kisebb etnikum önkéntes elvándorlását, kényszer-migrációját, ezzel együtt az etnikai térszerkezet megváltozását eredményezte.

A nyelvi, etnikai és kulturális törésvonalak

A több tucat kisebb-nagyobb etnikai csoportból álló lakosságot nyelvi alapon három nagyobb csoportra oszthatjuk. Az indoeurópai nyelvet beszélők legtöbbször keleti szláv (főként orosz), illetve valamilyen iráni nyelvet (kurd, oszét, lezg) beszél, de je-

lentős az örmények, valamint a görögök száma is. A türk nyelvűek főleg a Dél-Kaukázusban alkotják a lakosság többségét, de megtalálhatjuk őket az észak-kaukázusi kis köztársaságokban is. A kaukázusi nyelveket beszélők viszont nem állnak genetikai kapcsolatban egymással, csupán a földrajzi elhelyezkedésük alapján oszthatjuk őket nyelvi alapon három (északnyugati, északkeleti és déli) csoportba.

Sajátos tény, hogy a nyelvi különbségek sok esetben nem tükrözik hordozóik európai értelemben vett identitását, emellett pedig a különböző kis csoportok területét sokszor szabdalja közigazgatási és/vagy államhatár, ami társadalmi struktúrájukat és csoportképző folyamataikat is meghatározza. Sok esetben pedig legalább ilyen fontosak a kulturális (vallási), illetve társadalmi különbségek (különböző klánokhoz való tartozás), valamint a földrajzi környezetükből (hegyvidék–síkság) fakadó életmód is.

A nyelvek mellett a vallási sokszínűségről sem feledkezhetünk meg. A keresztény egyházak közül északon uralkodik az orosz ortodox egyház, míg délen az ókeresztény örmény és grúz egyház. Ellenpontjuk az egész térség kultúráját átszövő iszlám. A muszlimok jelentősebb része síita (főként azeriek), más csoportok szunniták, de egyéb kisebb iszlám irányzatok is megtalálhatóak a térségben.

Megváltozott geopolitikai helyzet

A Szovjetunió összeomlása és politikai erejének térségbeli csökkenése alapvetően átrendezte az amúgy is konfliktusforrásnak számító terület helyzetét. Ma – e térség korábbi történetében is nagyhatalmi szerepre törekvő – Törökország és Irán mellett az Egyesült Államok és az Európai Unió is fokozott érdeklődést mutat a Kaukázus-vidékkel történő szorosabb együttműködésre. Ugyanakkor a 2001. szeptember 11-i események hatásaként a moszkvai vezetés is agresszívabb politikát folytat a muszlim szakadárokkal szemben.

Az 1990-es években a rendkívül változatos etnikai képű területen újra előtérbe kerültek a helyi népek sajátos – az európai értelmezésektől erősen eltérő – identitásmeghatározásai. A nyelvi különállás helyett/mellett megerősödnek a törzsi, területi és vallási különbségeken nyugvó csoporttudatok, amelyek sok esetben a társadalmi törésvonalakat is átformálták. A korábbi gazdasági és politikai rendszer megrogyása pedig a gazdasági, szociális és egzisztenciális különbségeket is felerősíti.

SZÖVEG: BOTTLIK ZSOLT

GLECCSER, HEGYEK ÉS TÓ: ALPESI TÉL 100% HÓGARANCIÁVAL

A ZELL AM SEE-KAPRUN RÉGIÓ NYÚJTOTTA téli kínálat a 3000 méternél is magasabban található Kitzsteinhorn-gleccser havas kalandjaitól a befagyott Zelli-tó jegén történő korcsolyázásig terjed. Az egyedülálló alpesi kulisszának köszönhetően a vendégek a télisportok teljes tárházából válogathatnak. A régió három változatos sítérpén a profik és a haladók, a családok és a kezdők egyaránt megtalálhatják a számukra legmegfelelőbb sípályákat. Emellett a sípályán kívül is számtalan aktív kikapcsolódási lehetőség várja az üdülővendégeket: a kínálat a hóborította tájon át tett sífutástól, túrázástól és hótalpas kirándulástól kezdve a vidám szánkózásig, valamint a Zelli-tó jegén űzött különféle jeges sportágakig terjed.

Az ambiciózus snowboardosoknak és síelőknak a gleccser három hóparkja ígér izgalmas kalandokat. Salzburg tartomány egyetlen gleccsere Ausztria legmagasabb hegyeinek ölelésében kínál 138 kilométernyi, tökéletesen karbantartott sípályát. Az üdülővendégek a tökéletesen kiépített hógyűrendszerek köszönhetően 100 százalékban hóbiztos sípályákon sportolhatnak és adhatják át magukat a 3000 méter feletti magasságban történő síelés felszabadító érzésének. A Kitzsteinhorn mély hóval borított szakaszainak köszönhetően a freeride szerelmeseink is egyedülálló élményekben lehet része.

A „Gipfelwelt 3000” élményvilág a Hohe Tauern Nemzeti Park háromezres hegycsúcsainak lenyűgöző világába enged egyedülálló bepillantást. Két új kilátópont – köztük a „Top of Salzburg”, a tartomány legmagasabb kilátója – lélegzetelállító körpanorámát kínál a környező hegyekre. A kínálatot a többszörösen kitüntetett „Cinema 3000”, az új hegycsúcsétterem, valamint a „Nemzeti Park Galéria” és a hozzá kapcsolódó különleges információs pontok teszik teljessé. Az aktív kikapcsolódást követően a vendégek a TAUERN SPA 20 000 négyzetméteres élményfürdőjében és szaunaóázisában tölthetnek fel új energiával.

További információk: ZELL AM SEE-KAPRUN TOURISMUS
Brucker Bundesstraße 1a | A-5700 Zell am See | Tel.: +43 (0) 6542 770
welcome@zellamsee-kaprun.com | www.zellamsee-kaprun.com